

En strandet Plan om Indførelse af Mølletvang.

Den 19. Maj 1761 udgik der fra Rentekammeret til Amtmændene en Skrivelse, hvori det hed, at det mentes, „det kunde forekomme en og anden Ulejlighed samt medføre sin Nytte, dersom baade Vand- og Vejrmøllerne overalt paa Landet her i Riget blev hver tildelt sine visse Møllegæster af nærmest liggende Beboere. . . .“; Amtmændene befaledes derfor at indgive deres Betænkninger herom. Den Nytte, Rentekammeret tænkte paa, ses i Skrivelsens Slutning, hvor det fremhæves, om det ikke var muligt at sætte Møllerne op i Afgifter og Skatter, naar de hver erholdt deres visse Møllegæster.

Medens Møllenæringen var undergivet bestemte Indskrænkninger — de hævedes først ved Lov af 14. April 1852 —, fandtes der i selve Kongeriget ingen almindelige Paabud om, at visse Sognes Beboere skulde søge til bestemte Møller.

For en saadan Tanke havde ganske vist en enkelt Amtmand gjort sig til Talsmand ved Mølleskyldens Fastsættelse 1690, men den var ikke kommen til Udførelse; vi ser den nu dukke frem igen ud fra samme Hensyn til

en mulig Forhøjelse af Afgifterne. Den stødte imidlertid paa afgjort Modstand, og alt blev ved det gamle. Vi skal her fremdrage nogle karakteristiske Udtalelser i de Erklæringer, der indkom fra Amtmanden og fra Herredsfogederne i Nyborg og Tranekjær Amter (det nuværende Svendborg Amt).

En Forhøjelse af Afgifterne fandt man helt utænkelig og Amtmanden bemærkede, at skulde der foretages en ny Ligning, „vilde den maaske snarere blive ringere end højere, da Vandet ved de fleste Møller har meget formindsket sig, idet mange Vandløb ved Tidens Længde er udtørrede, og Mølledammene idelig mere og mere tilgroede“.

Følgerne af at tildele hver Mølle sine bestemte Mølle-gæster vilde kun blive stadige Stridigheder mellem Møllerne og Bønderne, som mellem Møllerne indbyrdes, og Møllerne vilde blive mindre paapasselige med Kornets Maling og Behandlingen i det Hele, „ej at tale om den tunge Haand, der ventelig vilde gøre Indførsel i Sækken; thi naar Møllegæsterne nolentes volentes¹⁾ skulde forbindes til et Sted, vilde visselig disse og flere Inkonveniensers ikke udeblive“.

Overfor den Fordel, en Møller kunde have ved at vide, at Naboen ikke kunde unddrage ham sine Mølle-gæster ved at snakke og skænke bedre for dem, fremsætter en af Herredsfogederne følgende kulturhistorisk interessante Bemærkninger: „Men hvad dette Møllernes sædvanlige og dertil almindelige Klagemaal angaar, at andre forlokker og fradrager dem deres Møllegæster, da maa man agte, at det er ikke bedre grundet end Haandværksfolkernes, der alle Tider taler i samme Tone (skønt

¹⁾ Enten de vilde eller ikke.

det egentlig og fornemmelig er gode Varer og god Behandling, der giver god Søgning), ja Møllerne er endnu mindre grundet, siden kun faa saaledes er situerede, at de har lige nær til tvende Møller. Hvad nu Proprietærer, Præster og andre deslige paa Landet bosiddende angaar, da forstaar det sig, at de ser fornemmelig paa Vejens Korthed, forsvarlig Maling og redelig Behandling, og at Snak eller Skænk heri hverken kan gøre til eller fra. Og hvad Bonden angaar, da kan i det mindste ikke ret mange anses saa daarlige, at de for et Glas Brændevin skulde tilsidesætte nævnte vigtige Fordele. Saa enfoldig er Bonden ikke og har aldrig været, at han anser Mølleren Skænk for en virkelig Gave; nej, han paatvivler i ingen Maade, at det jo er hans egen Sæk, som skænker ham, og at den Møller, som heri gaar videre end sædvanlig, o og tolder noget dybere og ser sig derved indemniseret¹⁾. Og skulde man mene, at Mølleskænk ved denne Forandring aldeles kunde vorde afskaffet, da agter jeg sligt aldeles uventeligt, da det paa Landet er Kutyme at skænke alle Mennesker, som kun har mindste Ærende i Huset. Bonden og Møllekusken vilde klage, at han var tørstig, og vilde da Mølleren ikke som sædvanlig skænke ham for intet eller paa Afkortning i Kornet, saa forlangte han det for Penge. Forandringen bestod da alene deri, at Mølleren, som forhen skænkede for Korn, nu skænkede for Penge. Og nægtede Mølleren begge Dele, som ganske uventeligt, da tog Bonden vistnok sin Lejel, om ikke Lommepuffert²⁾ med“.

¹⁾ Holdt skadesløs.

²⁾ Ordet betyder jo egentlig Lommepistol, men bruges saa om „en liden Flaske med Brændevin, som man har i Lommen for at tage en Slurk efter Behag“.

I Betænkningerne fremhæves desuden, at Almuen stærkt holdt paa, den havde Frihed at tage til Mølle og søge hen med Kornet, hvor den blev bedst behandlet; at det vilde være overmaade vanskeligt at gennemføre den paatænkte Mølletvang, kunde man bl. a. se af, at trods Godsejeres Tilhold til deres Bønder om at søge bestemte Møller, sneg Bønderne sig alligevel til andre, som syntes dem bekvemmere. Og som alene Frihed til at søge den Mølle, man vilde, borgede for redelig Behandling af Møllegæsterne, saa var det ogsaa denne, der havde hidført Fremskridt paa Mølløvæsenets Omraade. Man mærker i disse Udtalelser, som i de fra Landets øvrige Amter, stærkt Luftningen fra en ny Tid, Tiden for de store Landboreformer.

Holger Hjelholt.
